

בשהחמיץ התמד היא המחלוקת האם פטור ממעשר כשמצא כדי מידתו, ודווקא אז חייב במעשר, לשיטת ר' יהודה, אבל אם לא החמיץ – פטור. ומתניתין [ומשנתנו] המתייחסת אל התמד שהחמיץ כאל יין – כשיטת ר' יהודה היא. וכן אמר ר' יוסי ברבי חנינא: בשהחמיץ מחלוקת.

א ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבובא באתו ענין: תמד שלקחו (שקנאו) בכסף של מעשר שני, ובאותה שעה שקנאו לא היה חמין, ולבסוף החמיץ – קנה מעשר, חלה עליו קדושת מעשר, ומעות המעשר שנתן עברו נפרד ויצאו לחולין, מאי טעמא [מה טעם הדבר]? מפני שבשעה שהחמיץ איגלאי מילתא למפרע דפירא [נגלה הדבר למפרע שבשעה שקנאו פרו], הוא, הראוי להילקח בכסף מעשר, ולא סתם מים, ופדיונו היה ראוי. ושואלים: אלא, לפי זה, מתניתין דקתני [משנתנו שהוא שונה בה] החמיץ התמד – אין [כך]. ניקח בכסף מעשר ודמיו חולין, לא החמיץ – לא, והדמים נשארו בקדושתם, מדוע אנו אומרים כך בלשון פסוקה? דלמא אי שבקיה הוה [שלא אם היה מניח אותו זמן נוסף היה] מחמיץ! אמר רבה: מדובר במשנה כששייר ממנו משהו מן התמד בכוס ולא החמיץ, וידוע איפוא בוודאות שלא היה פרי בשעה שקנאו. רבא אמר: אין צורך להעמיד את המשנה באופן זה דווקא, אלא הא מני [זו, משנתנו, כשיטת ר' יהודה] יוחנן בן נורי היא, שהוא סבור שכל זמן שהתמד לא החמיץ בפועל יש לו דין של מים, ואילו רב נחמן הולך בשיטת החולקים עליו. ומהי אותה מחלוקת? דתנן [משנתנו] בשלשה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה – פסולו. שלשה לוגין מים שאובים חסר קורטוב (משהו), שאין בשיעור זה כדי לפסול את המקוה, שנפל לתוכן קורטוב יין אדום, וכך השלימם לשיעור שלושה לוגים, ונעשה מראיהן (צבעם) של כל שלושת הלוגים כמראה יין,

מסורת הש"ס
 א. ראה ירושלמי מעשרות פ"ה הי"ג. שם מע"ש פ"א ח"ב.
 ב. ראה ב"מ ע"ג.
 ג. מקוואות פ"ז מ"ה. מכות ג.

אישים

ר' יוחנן בן נורי
 ר' יוחנן בן נורי היה מחשובי החכמים ביבנה, אך כנראה היה מן הצעירים שבהם, ורוב משאו ומתנו בהלכה הוא עם ר' עקיבא ובני דורו. ר' יוחנן בן נורי חי בגליל התחתון (בנגיניר או בבית שער) והיה מצוי בקשרים קרובים עם חכמי הגליל (אבא חלפתא אבי ר' יוסי ואחרים), ואף תלמידיו המובהקים היו כנראה מחכמי הגליל (ר' יוסי, ור' יהושע בן קרחה). על חייו הפרטיים ידוע רק מעט מאד, אך מסופר כי היה עני ביותר והיה מתפרנס מלקט שכחה ופאה. החכם איסי בן יהודה כינה אותו "קופת הרוכלים" על היותו בקי בכל תחומי התורה, והיה נחשב כסמל של יראת חטא.

בְּשֶׁהֲחִמִּיץ מִחְלוּקַת, וּמִתְנִיתִין רַבִּי יְהוּדָה. אָוֶן אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינְא: בְּשֶׁהֲחִמִּיץ מִחְלוּקַת. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַר אַבּוּבָה: תִּמְד שְׁלִקְחוּ בְּכֶסֶף מַעְשֵׁר וְלִבְסוּף הֲחִמִּיץ – קָנָה מַעְשֵׁר, מַאי טַעְמָא? בְּאִיגְלָאֵי מִילְתָּא לְמַפְרַע דְּפִירָא הוּא. – אָלָא מִתְנִיתִין דְּקִתְנִי: הֲחִמִּיץ – אֵינן, לֹא הֲחִמִּיץ – לֹא, דְלִמָּא אֵי שְׂבָקִיָּה הָוָה מִחְמִיץ! אָמַר רַבָּה: כְּשִׁייר מִמֶּנּוּ בְּכּוֹס וְלֹא הֲחִמִּיץ. רַבָּא אָמַר: הָא מְנִי? רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי הִיא, דְתַנְן: גְּשִׁלְשָׁה לּוּגִין מִים חָסֵר קוּרְטוּב שְׁנַפְל לְתוּכָן קוּרְטוּב יֵין, וּמְרַאִיהֶן כְּמַרְאֵה יֵין,

על פי שעתיד להחמיץ, והיא שעתא מיהא לאו פירא הוא, ולא היו חלולו כששייר ממנו – מוכר זה צנוס, ולא החמיץ. רבא אמר – מתניתין דקתני: עד שלא החמיץ פוסל את המקוה ואינו נקח בכסף מעשר, ואף על גב דפירא הוא. רבי יוחנן בן נורי היא – דאזיל צתר חזותא, ואמר: קורטוב חלב משלים לשלשה לוגים לפסול מקוה, משום דיש לו מראה מים. והכא נמי, אף על גב דפירא הוא עד שלא החמיץ, הואיל וחזותיה מילא – פוסל את המקוה. ולגבי מעשר נמי, הואיל וחזותיה וטעמא מילא – אינו נקח. ורב נחמן דאמר כרבנן דאמרי: קורטוב חלב לא משלים לפסול את המקוה ואף על גב דחזותא דכולהו מילא הוא. והכא נמי, אף על גב דחזותיה מילא, הואיל ופירא הוא – לא פסיל מקוה, ולגבי מעשר נמי – נקח.

הוספות

בשהחמיץ מחלוקת – לאו דוקא בשהחמיץ, אלא כיון שסופו להחמיץ אף על גב דלא החמיץ, כדאמר בסמוך. ובודאי יין חשיב לרבי יהודה, מדנקח בכסף מעשר, ואפילו יש בו שלשה לוגין מים מלבד היין אינו פוסל את המקוה. כי היכי דנחשבינן המים כפרי להיות נקחים בכסף מעשר, לענין מקוה נמי נחשבים כפרי ולא פסלי ליה. ואין לומר: הא דנקחין – משום דהוו כקנקן שנקח אגב היין. לא דמי, דעל ידי הקנקן משומר היין, אבל במים שבתמד אין נקחין אלא משום דחשיב כיון, לפי שיש בה טעם כמו יין מזוג. ואפילו למאן דתנא "חסר קורטוב" ברישא במשנה דמייית בסמוך, הא שלש לוגין של מים פסלי ליה – לא דמי, דהתם ליכא טעמא דחמרא אלא חזותא לבד, ולא חישינן בחזותא כיון דליכא טעמא. אבל הכא דאיכא טעמא, חמרא מזוג איקרי. והיכא דלא החמיץ חשיב ליה כודאי מים, מדפוסלין את המקוה, דספק מים שאובין למקוה כשר.

ומתניתין רבי יהודה היא – והא דלא מוקי פלוגתייהו בשלא החמיץ, ומתניתין כרבנן – משום דאף רבי יהודה היה פטור בלא החמיץ. **דלמא** אי שבקיה הוה מחמיץ – לאו אאין נקחין בכסף מעשר פריד, דבדן הוא דאין נקחין מספק. אלא אפוסל את המקוה פריד, דמספק אין לפסול, כדתניא בתוספתא [ריש פרק ב דמקואות]: מקוה שהניחו ריקן ובהו מוצא מלא – כשר, מפני שהוא ספק מים שאובין למקוה. וכן מוכח בכמה משניות.

רבא אמר הא מני רבי יוחנן בן נורי היא – רבא בא לומר שאפילו שייר ממנו בכוס והחמיץ – חשיב מים כל זמן שלא החמיץ, לפסול את המקוה. כרבי יוחנן בן נורי דאמר: שלשה לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב חלב חשיב כמים לפסול את המקוה, כיון דטעמא וחזותא מילא. והכא נמי, טעמא וחזותא מילא. ואף על גב דלא דמי לגמרי, דהתם אותו חלב אין סופו להיות בו טעם חלב, וגם לא היה נקח בכסף מעשר, אבל הכא סופו שיהיה בו טעם יין כשיחמיץ, והמים עצמם נחשבים יין להיות נקחים בכסף מעשר, כדאמר בעירובין (כז, ב): "בשכר" – לרבות תמד משיחמיץ. מכל מקום מדקדק רבא, כיון דאפילו חלב עצמו נחשב כמים להשלים שיעור שלושה לוגין לפסול את המקוה, הוא הדין דהכא הוה פוסל את המקוה אף על גב דסופו להחמיץ, כיון דהשתא מיהא טעמא וחזותא מילא.

עיונים

בשהחמיץ מחלוקת ומתניתין רבי יהודה היא אבל בשלא החמיץ גם ר' יהודה פטור ממעשר אם אין שם יותר ממידתו. ואילו חכמים סבורים שגם אם החמיץ פטור. **קנה מעשר** כלומר, קדושת מעשר שני חלה על התמד, ומעות המעשר שקנה בהם את התמד נפרד מיד המעשר, והן חולין. ועיקר החידוש הוא שהפדיון חל כבר בשעה שקנה את התמד, מפני שהתברר למפרע כי באותה שעה עמד התמד להחמיץ, שהיה בו כח החרצנים. **דלמא אי שבקיה הוה מחמיץ** סברה זו תמוהה לכאורה: וכי משום הספק שמה יחמיץ נתיר לקחת תמד זה בכסף מעשר? ורש"י פירש כי הכוונה היא למקרה בו התמד אינו לפנינו; שכיון שרוב התמד מחמיץ לבסוף היה מקום לסמוך על כך, ולדון על מעות המעשר שלקחוהו בהם כמעות חולין, ואילו לשון המשנה "אינו ניקח בכסף מעשר" משמעה שכל זמן שלא החמיץ התמד – לא קנה כלל מעשר, והדמים נשארו בקדושתם ביד מוכר התמד (ויש שהסבירו שמשמעו שהמכר בטל, ואם קידש המוכר אשה בדמים אלו – אינה מקודשת, שהרי אינם שלו. ראה ברשב"א). ורמב"ן הסביר כי הקושיה היא מן הלשון הפסוקה של המשנה, שאם לא החמיץ אינו נקח בכסף מעשר. שלפי דברי רב נחמן צריכה היתה המשנה לומר שימתין ויראה האם הוא מחמיץ, ואילו התוספות פירשו כי הקושיה אינה ממה שאין התמד נלקח ממעות מעשר, שבאמת כך היה ראוי לנהוג שמה אינו עתיד להחמיץ. אלא ממה שאמרה המשנה שהתמד פוסל את המקוה, שהואיל ואין כאן אלא ספק – אין לפסול בשלו את המקוה, שהרי ספק מים שאובים אינו פוסל את המקוה, כמוכח מכמה משניות וברייתות.

רבא אמר הא מני רבי יוחנן בן נורי וכו' רבא בא לומר שלשיטת משנתנו, אפילו שייר ממנו בכוס והחמיץ, כל זמן שלא החמיץ – נחשב התמד כמים ופוסל את המקוה. וכשיטת ר' יוחנן בן נורי, הסבור שאם נתערב חלב בפחות משלושה לוגים מים דינו כשלושה לוגים מים, מפני שיש לתערובת מראה מים (אבל משהחמיץ, הואיל ואין טעמו טעם מים, אלא יין – אינו פוסל את המקוה. ואף שר' יוחנן לא הזכיר בדבריו טעם,

אורח ההלכה
תמד שלקחו בכסף מעשר התמד שטרם החמיץ אינו נלקח בכסף מעשר שני מפני שהוא כמים, ומשהחמיץ נלקח כיון וכשכר. לקחו לפני שהחמיץ והחמיץ – קנה מעשר. כרב נחמן. (רמב"ם ספר זרעים הלכות מעשר שני פ"ז ה"ז).

לא פסלוהו — דאף על גב דאיכא שלשה לוגין שלמים, כיון דחזומיהו דחמרא — לא פסלי. שלשה לוגין חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב חלב — שאינו דוחה את מראה המים. ומראיהן כמראה מים — כיון דליכא שיעורא צמיא — לא פסלי, דרבנן תרמי צעו: שיעורא וחזומא. הכל הולך אחר המראה — דכי היכי דאזלת צרישא צתר חזומא, ואמרת לא פסלוהו — סיפא נמי זיל צתר חזומא, ואימא: פסלוהו. לאו אמר רבי יוחנן כו' — רצא הוא דמסייס לה למילתיה, דאוקי ממניתיין כרבי יוחנן בן נורי. והכא נמי — דתמד עד שלא החמיץ, ואף על פי שעתיד להחמיץ והשתא פירא הוא, הואיל וחזומיה מילא — פסיל מקוה ואינו נקח. ורצ נחמן כרבנן, דאף על גב דחזומיה מילא — לא פסיל, דתרמי צעין לפסול מקוה [שיעורא וחזומא]. ולענין מעשר — נקח, דאפירא קפיד רחמנא, והא פירא הוא, והכא לא צעי תרמי. ולפי מהסס [משום צרישא משמע דאזיל צתר חזומא, וסיפא משמע דלא אזיל צתר חזומא]. ונראה צעיי: דרצא "חסר קורטוב" תני צרישא, ומשום דליכא שיעורא קאמר תנא קמא לא פסלוהו. אצל שלשה לוגין שלמים, אפילו מראיהן כמראה יין פסלי, דרבנן לא קפדי אחזומא כלל. והשתא מיתוקמא שפיר, דרצ נחמן [דאזיל צתר צסוף אף על גב דהשתא חזומא מילא, דאמר כחנא קמא דלא אזיל צתר חזומא. ורצא דאמר כרבי יוחנן] (דאמר כרבנן). והכי אמרינן בפרק קמא דמכות אליבא דרצא, ד"חסר קורטוב" תנינן צרישא, ותנא קמא לא זיל אף זיל קאמר. ורבי יוחנן בן נורי ארישא נמי פליג, ואתא למימר דאפילו שלשה לוגין שלמים ומראיהן כמראה יין לא פסלי. וצרישא, אף על גב דליכא שלשה לוגין שלמים מים, הואיל דאיכא מראה מים — פסלי. ופליגא דרבי אלעזר — הא דאמר רצ נחמן לעיל: צשהחמיץ מחלוקת, פליגא דרבי אלעזר. הכל מודים — אפילו רבי יהודה. שאין מפרישין עליו ממקום אחר — מתמד אחר. אלא אם כן החמיץ — תמד זה שהוא צל לתקן ולהפריש עליו ממקום אחר. ומדקאמר רבי אלעזר אליבא דרבי יהודה דאין מפרישין עליו ממקום אחר — מכלל דמחייב ליה רבי יהודה צלא החמיץ. ואתא רבי אלעזר לאשמועינן דעד כאן לא מחייב ליה רבי יהודה אלא מיניה וביה, אצל ממקום אחר, אפילו הוא כיוצא בו שלא החמיץ — לא, שמה זה עתיד להחמיץ והוי פירא, וזה אין עתיד להחמיץ, וקא מפריש מן הפטור על החיוב או מן מעשר חל על מעשרותיו, שאינו ראוי לכך, ונמצא שלא נתקן זה שהפריש עליו, כיון שזה שהוא מפריש עליו אין לריך לכך, נמצא שנתן לו מטעם זה החיוב צתרומה, ומאכילו לכהן על חנם, וטבל צמיתה אף לכהן, כדאמרינן צ"אלו עליו, כיון שזה שהוא מפריש עליו אין לריך לכך, נמצא שנתן לו מטעם זה החיוב צתרומה, ומאכילו לכהן על חנם, וטבל צמיתה אף לכהן, כדאמרינן צ"אלו הן הנשרפין" (סנהדרין פג, א).

וּנְפְלוּ לְמִקְוֵהוּ — לֹא פְסְלוּהוּ. שְׁלֹשָׁה לֹגִין מִיָּם חָסֵר קוֹרְטוֹב שְׁנֵפֵל לְתוֹכָן קוֹרְטוֹב חֶלֶב, וּמְרֵאִיהֶן כְּמֵרָאָה מִיָּם, וּנְפְלוּ לְמִקְוֵהוּ, מִשּׁוֹם שֶׁאֵין אֵלוֹ שְׁלֹשָׁה לֹגִים שְׁלֵמִים שֶׁל מִיָּם. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: הַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַמְרָאָה, וְהוֹאִיל וְלֹאֲתָם שְׁלֹשָׁה לֹגִים מְרָאָה מִיָּם — דִּינָם כְּמִיָּם, וְפוֹסְלִים. וְאִם כֵּן, לֹא אָמַר [הָאֵם לֹא אוֹמֵר] ר' יוֹחָנָן: בְּתֵר חֲזוּתָא אֲזֵלִינָן [אַחֵר הַמְרָאָה הוֹלְכִים אֲנִי] לְמִרְתָּ שִׂידוּעַ שֵׁישׁ שֶׁם חֶלֶב? הַכֵּא נָמִי זִיל בְּתֵר חֲזוּתָא [כֵּאֵן גַּם כֵּן]. בְּמִשְׁנַתְנֵי, לָךְ אַחֵר הַמְרָאָה שֶׁל הַתְּמֵד, וְהָרִי גַם אִם סוֹפּוֹ שֶׁל הַתְּמֵד לְהַחְמִיץ, מְכַל מְקוֹם כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא הַחְמִיץ טַעְמָא וְחֲזוּתָא דְהָאֵי מִיָּא נִיגְהוּ [הַטַּעַם וְהַמְרָאָה שֶׁל תְּמֵד זֶה שֶׁל מִיָּם הֵם]. וְלִכֵּן דִּינָם כְּמִיָּם. אֲבָל רַב נַחְמָן סָבוּר כְּדַעַת הַתְּנַא הַרְאִשׁוֹן בְּמִשְׁנַת זֶה, שֶׁלֹּא הַמְרָאָה קוֹבֵעַ, וְכִיּוֹן שֶׁלְבַסּוֹף הַחְמִיץ וְהַתְּבַרֵּר שֶׁבִשְׁעַת לְקִיחָה הָיָה פְרִי — קִנְהָ מַעֲשֵׂר. וְשִׁבִּים לְמַחְלוּקַת ר' יְהוּדָה וְחַכְמַיִם, כְּמִי שֶׁנִּתֵּן מִיָּם עַל גְּבִי פְסוּלָת עֲנָבִים, וּמִצָּא כְּדִי מִידָתוֹ וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁר' יְהוּדָה מַחְיִיבוֹ בְּמַעֲשֵׂר, וְחַכְמַיִם פּוֹטְרִים. וְאָמַר רַב נַחְמָן שֶׁהַמְּחַלְקֵת

היא בתמד שהחמיץ, אבל אם עדיין לא החמיץ — גם ר' יהודה אינו מחייב לעשרו. ומעירים: ופליגא [וחלוקת] דעה זו על דעת ר' אלעזר, שאמר ר' אלעזר: הכל מודים, וגם ר' יהודה, שאין מפרישין עליו על תמד זה, מעשר ממקום אחר, מתמד אחר, אלא אם כן החמיץ. ומכלל הדברים אתה למד שקסבר [סבור הוא] ר' אלעזר שבשלא החמיץ היא המחלוקת. ומוסיף ר' אלעזר כי עד כאן לא שמענו שמחייב ר' יהודה לעשר את התמד (שעדיין לא החמיץ) אלא מיניה וביה [ממנו ובן]. שאם הוא עתיד להחמיץ — הרי זה מעשר, ואם לא — לא עשה ולא כלום. אבל לעשר עליו מעלמא [מבחוץ], מתמד אחר שהחמיץ — לא, והטעם הוא: דלמא [שמא] תמד זה לא יחמיץ, ובכך אתי לאפרושי [יבוא להפריש] מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב.

ב תנו רבנן [שנו חכמים]: התמד שנטמא, עד שלא (לפני) שהחמיץ —

מסורת הש"ס
ד. ראה ירושלמי מעשרות
פ"ה הי"ג. שם מעיש פ"א
ה"ב.

גרסות

ומראיהן כמראה יין
בכתי"מ ועוד חסרות מלים
אלו.

שלשה לוגין מים חסר
קורטוב בכתי"מ ועוד:
שלשה לוגין מים וראה
רש"י ותוס'.

וחזומא דהאי מיא
בכתי"מ: וחזומא וטעמא
דהאי מיא וראה תוס'.

שהרי אין שם
תרומה חלה
עליו, כיון שזה

תוספות

וטעמא וחזומא דהאי מיא נינהו — אף על פי שלא הזכיר רבי יוחנן בן נורי אלא חזומא, מכל מקום צריך שלא יהא בו טעם יין, ולכך נקט רבא טעמא וחזומא, דפשיטא דיין לבן שהיה דומה למים לא היה פוסל את המקוה, ואפילו מזוג בשלושה לוגים מים. והא דלא נקט רבי יוחנן בן נורי "הכל הולך אחר הטעם והמראה", למאן דגריס בריש מכות (ג, ב), "חסר קורטוב", דמשמע: הא יש בו שלשה לוגין פוסל את המקוה ואף על גבי דמראיהן יין, ובא רבי יוחנן בן נורי לחלוק גם על רישא ולומר דאין פוסל כיון שיש בו מראה יין, אף על פי שיש בו טעם מים — לכך לא הזכיר טעמא אלא מראה. ולמאן דלא גריס ברישא "חסר קורטוב", דהשתא לא קאמר רבי יוחנן בן נורי אלא אסיפא, נקט מראה למימר דבין ברישא בין בסיפא הולך אחר המראה. כלומר, כי היכי דמודה ליה ברישא אחר חזומא — אוזי ליה נמי בסיפא דאזלינן בתר טעמא ומראה.

ופליגא דרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר הכל מודים כו' — ואם תאמר: אמאי פליג? הא אתי שפיר כרב נחמן, דהכי קאמר: אף על גב דרבי יהודה מחייב במעשר משהחמיץ, או שסופו להחמיץ — מודה דאין מפרישין עליו מתמד אחר אלא אם כן החמיץ זה וזה, משום דלמא זה סופו להחמיץ וזה אין סופו להחמיץ, והוה ליה כו'! ויש לומר: דלכך קאמר דפליג, דמשמע הלשון דמודו בין רבנן בין רבי יהודה, שאפילו רבנן אמרו זה הלשון שאין מפרישין עליו ממקום אחר אלא אם כן החמיץ, אבל החמיץ מפרישין. ורב נחמן דמוקי פלוגתייהו בהחמיץ סבר: פטרי רבנן אפילו החמיץ.

התמד עד שלא החמיץ משיקו במים וטהור משהחמיץ אין משיקו במים — ואם תאמר: לרב נחמן דחשיב ליה פירי בשסופו להחמיץ אף על גב דלא החמיץ, כמאן? לא כרבי יהודה ולא כרבנן! ויש לומר: (סיפא) "עד שלא החמיץ" דהכא — אין סופו להחמיץ, ששייר ממנו בכוס ולא החמיץ. כדפרישית לעיל י"עד שלא החמיץ" דמתניתין.

עיונים

לאו אמר ר' יוחנן בתר חזומא אזלינן העיר רש"י כי הסבר זה עולה יפה דווקא לפי הגרסה שלנו בדין הראשון של משנה זו: "שלושה לוגין מים חסר קורטוב", משם משמע שלדעת חכמים שלושה לוגים שלמים פוסלים את המקוה למרות שנפל לתוכם יין והיה בהם מראה יין. אבל לפי הגרסה האחרת בענין זה, שמדובר בשלושה לוגים שלמים של מים, ואין המקוה נפסל על ידם מפני שהיה להם מראה יין — נמצא שגם חכמים הולכים אחר המראה, ואין כאן מקור ברור לדבריו של רב נחמן. אבל רמב"ן כתב כי גם אם חכמים מכשירים במקרה זה, אין זה מלמד שהם הולכים אחר המראה, וייתכן שלדעתם לא גזרו לפסול את המקוה אלא במים גמורים.

קסבר בלא החמיץ מחלוקת ואפילו בזה ר' יהודה מחייב במעשר. ולפי הסבר הגמרא כאן, טעמו של דבר הוא מפני שהוא עתיד להחמיץ, ולכן כבר מעבשו הוא חיוב במעשר, וכדברי רב נחמן לעיל לענין קניה בכסף מעשר שני. ולדרך זו, נמצא שחכמים פוטרם ממעשר דווקא כשלא החמיץ, אבל כשהחמיץ הריהו חיוב במעשר, ומשנתנו היא איפוא כשיטת חכמים (רשב"א, ועיי"ש).

ועד כאן לא מחייב ר' יהודה אלא מיניה וביה אבל מעלמא לא דברים אלו מתייחסים אל מה ששנונו מיד לאחר מכן באותה משנה במסכת מעשרות (פ"ה מ"ו),

שאם מצא בתמד יותר מכדי מידתו — יכול להוציא עליו מעשר (גם) ממקום אחר בכדי מידתו. וכאן אמר ר' אלעזר כי אם לא היה בו כדי מידתו אינו יכול לעשות כן. **מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב** והמפריש מן החיוב על הפטור מאכיל את הכהן והלוי טבל, שהרי מפריש על מה שאינו חייב בתרומה ומעשר, וכאילו לא עשה כלום. והמפריש מן הפטור על החיוב, למרות שאינו מאכיל את הכהן טבל — אוכל בעצמו טבל, שכיון שתבואה זו שהפריש ממנה פטורה מתרומה ומעשר — מה שהפריש ממנה על החיוב אינו תרומה ולא מעשר, ולא יתקן את תבואתו (רש"י).

אורח ההלכה
שלושה לוגין מים וכו' אין מים שאובים פוסלים את המקוה שאין בו ארבעים סאה, אלא אם כן יהיו שם שלושה לוגים מים ומראיהם מראה מים. לפיכך, שלושה לוגים מים שנפל לתוכם יין, ומראיהם מראה יין, אם נפלו למקוה — לא פסלוהו (אלא אם נשתנה מראהו של המקוה כולו). וכן שלושה לוגים חסרים כל שהוא, שנפל לתוכם מעט חלב והשלימים לשלושה לוגים נפלו למקוה חסר — לא פסלוהו. כתנא קמא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות מקוואות פ"ז ה"י והי"א. שו"ע יו"ד רא, בג.)

הכל שוחטין

עד שירבה השחור — שיוקף אותו מקוס נשעך. ונמסכת נדה (נבג) מפרש: לא שרצה ממש, אלא שיהו שמי שערות ארוכות שוכזות ונראה כמו שרצה השחור. **משנה** תקיעה — ערבי שזמות וימים טובים, להצטיל את העם מן המללכה, וצין השמשות מוקעין להבדיל בין קדש לחול. הבדלה — נמפלה ועל הכוס,

צמואלי שזמות וימים טובים. תוקעין — אף על פי שגם היום יום טוב היה ואין צו מלאכה — תוקעין, להבדיל ממלאכת אוכל נפש. ולא מבדילין — מפני שהנכנס חמור מן היואל. חל להיות במוצאי שבת מבדילין — לפי שהיואל חמור מן הנכנס. ומקיעה אין כאן. כיצד מבדילין — צין שזת ליום טוב כשהוא צמואלי שזת.

גמרא היכי תוקע — ציוס טוב שצערב שזת, כשהוא תוקע להבדיל צין קדש לחול. דנעי שניו משאר ערבי שזמות, שהי אין קדושה הנכנסת חמורה מקדושה דיואלה כל כך. מתוך תקיעה — קודס שיסיס התקיעה הוא מריע צסופה. בנשימה אחת — ומכל מקוס מפסיק הוא צינמיס. היכא אמר לה — להאי "צין קדש לקדש". בחתימתה — של הבדלה. אכל צפתימתה הוא אומר: "צין קדש לחול", וכן אנו נוהגים. אף בפתיחתה — ממחיל: "המבדיל צין קדש לקדש, צין אור לחושך". ולית הלכתא כוותיה — שהרי למנות סדר הבדלות הוא על צל נחמלה, והבדלה דכמינה צאורימתא — נקודש ומול כמינה. וכרבי דוסא נמי לית (ליה) הלכתא, דלא מזולתינ ציוס טוב לקרותו קודש הקל. באמצע שבת — אפילו הכי אמרינן "צין יוס השציעי", אף על גב דלא שצין יוס השציעי הכא כלל. סדר הבדלות — האמורות צמורה הוא מונה: "ולהבדיל צין הקדש" וגו' [ויקרא י], "ויבדל צין האור וצין החושך" [בראשית א], "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" [ויקרא כ], ו"צין יוס השציעי" כו' היינו צין קדש לחול, ומשוס דנעי למימר מעין חמימה סמוך לחתימתה.

הדרן עלך הכל שוחטין

תוספות

עד שירבה השחור על הלבן — פירוש: הבשר לבן הוא, וקאמר רבי יהודה דבעי שישחיר אותו המקום מן השערות. ובשתי שערות סגי, כדמפורש בפרק "בא סימני" [נדה נב,א]: ולא שירבה ממש, אלא שיהו שתי שערות שוכבות ונראה כמו שריבה השחור. כלומר, דומה כמו שיש שם שערות

הרבה. ושם פירש בקונטרס דלא גריסין "על הלבן".

הדרן עלך הכל שוחטין

פרק ראשון

חולין

דתניא [ששנויה ברייתא]: **עד מתי הבת ממאנת? — עד שתביא שתי שערות,** כלומר, כל זמן שהיא קטנה, אלו דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: אפילו לאחר מכן, **עד שירבה השחור במקום הערוה על הלבן,** ששער הערוה ניכר, ובשלב זה כבר יכולה לחלוץ, והיא דעת חכמים.

ה משנה כל מקום שיש תקיעה בערב שבת וחג, כדי להבטיל את העם ממלאכה, ולהבדיל בין קודש לחול — אין בו הבדלה בתפילה ועל הכוס, וכל מקום שיש הבדלה אין תקיעה. כיצד? יום טוב שחל להיות בערב שבת — תוקעין בכניסת השבת, כדי להבטיל את העם ממלאכה המותרת ביום טוב ואסורה בשבת, ולהבדיל בין הקודש לקודש. ולא מבדילין כליל השבת, שאין מבדילים אלא כשיוצאים מקודש לחול, או מקדושה חמורה לקדושה קלה יותר, וקדושת שבת חמורה משל יום טוב. אם חל יום טוב במוצאי שבת — מבדילין, אבל לא תוקעין באותה שבת לקראת חשיכה. כיצד מבדילין כשיום טוב חל במוצאי השבת? "המבדיל בין קודש לקודש", ולא "המבדיל בין קודש לחול" כככל מוצאי שבת. ר' דוסא אומר: "בין קודש חמור לקודש הקל".

ו גמרא שנינו שכשיום טוב חל בערב שבת תוקעים להודיע על כניסת השבת. ושואלים: היכי [אין] תוקע, כיצד עושים את התקיעה? אמר רב יהודה: תוקע ומריע מתוך תקיעה זו, כלומר, בתוך התקיעה משנה את הקול לתרועה, ורב אסי אמר: תוקע ומריע בנשימה אחת, שאינו עושה אותן ברצף ממש, אך גם לא מפסיק בנשימה. אתקין [התקין] **רב אסי** בעיר הוצל לתקוע כשמעתיה [כפי ההלכה שלן]. מיתיבי [מקשים] על רב יהודה ורב אסי, ממה ששינוו בברייתא: יום טוב שחל להיות בערב שבת — תוקעין ולא מריעין. מאי לאו [האם אין] הכוונה שלא מריעין, שאין עושים תרועה כלל? ומשיבים: לא, אלא רב יהודה מתרץ ברייתא זו לטעמיה [לטעמו]. לשיטתן, ורב אסי מתרץ לטעמיה [לטעמו]. לשיטתן. ומפרטים, רב יהודה מתרץ לטעמיה [לטעמו]. לשיטתן] כך: לא מריעין תרועה בפני עצמה, אלא מריעים מתוך תקיעה. ורב אסי מתרץ לטעמיה [לטעמו]. לשיטתן. לא מריעין בשתי נשימות, כלומר לא מפסיקים בין תקיעה לתקיעה בנשימה, כמו בכל ערב שבת, אלא מריעין בנשימה אחת עם התקיעה.

ז שנינו במשנה: וביום טוב שחל להיות במוצאי שבת מבדילים. ונחלקו חכמים בנוסח הבדלה? אמר רב יהודה: אומרים אותה בחתימתה של הברכה, אבל את נוסח הברכה עצמה אומר כבכל מוצאי שבת: "המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך" וכו'. וכן אמר רב נחמן: בחתימתה. ואילו רב ששת בריה [בנו] של רב אידי אמר: אף בפתיחתה אומר כן, במקום הנוסח "המבדיל בין קודש לחול". ומעירים: ולית הלכתא כוותיה [ואין הלכה כמותן]. ועל מה ששינו שרבי דוסא אומר: בהבדלה משבת ליום טוב אומר "בין קדש חמור לקדש הקל", מעירים: ולית הלכתא כוותיה [ואין הלכה כמותן]. אמר ר' זירא: יום טוב שחל להיות באמצע שבת (השבוט), אומר לאחר יום טוב: "המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לגוים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה", אף על פי שאין זו שבת, מאי טעמא [מה טעם הדבר]? סדר הבדלות שתיקנו חכמים הוא מונה, ולאו דווקא ההבדלה המיוחדת לאותו יום.

באן לפי מנהג בכל המתואר במסכת שבת (להב), שהיו מסיימים את התקיעה של ערב שבת בתרועה (תוספתא כפשוטה).

תוקע ומריע מתוך תקיעה המאירי פירש שהכוונה היא שעושה כחצי תקיעה רגילה וממשיך את מה שנותר משיעור התקיעה בתרועה. ולדעת רב אסי אינו צריך לקצר בתקיעה, אלא שתיכף לתקיעה עושה תרועה.

אף בפתיחתה ולית הלכתא כוותיה שהרי בנוסח הברכה אינו בא למנות אלא את סדר ההבדלות שתיקנו חכמים על פי הכתובים, וההבדלה שנאמרה בכתוב היא "בין הקודש ובין החול" (ויקרא י, רש"י). ומכל מקום גם לחתימתה יש מקור בכתוב, שנאמר "והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים" (שמות כג, א) (המאירי).

בין קדש חמור לקדש הקל ולית הלכתא כוותיה שאין מולולים ביום טוב כל כך שנקרא את קדושתו קדושה קלה, אלא אומרים "בין קדש לקדש".

סדר הבדלות הוא מונה וכמבואר במקום אחר (פסחים קד,א, עיי"ש) חכמים תיקנו בנוסח ברכת ההבדלה מעין ההבדלות האמורות בתורה: "המבדיל בין קודש לחול" — "ולהבדיל בין הקדש ובין החול" (ויקרא י, י), "בין אור לחושך" — "ויבדל א־לקים בין האור ובין החושך" (בראשית א, ד), "בין ישראל לעמים" — "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" (ויקרא כ, ב). ומה שנאמר "בין יום השביעי לששת ימי המעשה" היינו בין קודש לחול, וסיים בו כדי לסיים מעין החתימה (רש"י).

אורה ההלכה

עד מתי הבת ממאנת עד מתי הקטנה ממאנת — עד שתביא שתי שערות אחר היותה בת שתיים עשרה שנה. כדברי ר' מאיר. (רמב"ם ספר נשים הלכות גירושין פ"א ה"ד. שו"ע אה"ע קנה, יב).

יום טוב שחל להיות בערב שבת וכו' במוצאי שבת כשהיו ישראל בישובן, היו תוקעים בערב שבת שש תקיעות, כדי להבדיל את העם מן המלאכה. ביום טוב שחל להיות בערב שבת היו תוקעים ולא מבדילים. חל להיות במוצאי שבת — מבדילים ולא תוקעים. כמשנה. וכתב רמ"א, שנהגו בקהלות קדושות סמוך לשבת, כחצי עשה או עשה, מכריזו שלח הציבור לציבור להכין עצמם לשבת, והוא במקום התקיעות שבימייהם. וכן ראוי לנהוג בכל מקום, כדי שלא יבואו ישראל ליד חילול שבת (וגם ביום טוב שחל להיות בערב שבת. באה"ל). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ה ה"ח. שו"ע או"ח רע, א).

כיצד מבדילין כיצד מבכרים בלילי יום טוב שחל להיות באחד בשבת? בתחלה מברך על הגפן, ואחר כך מקדש קידוש יום טוב, ואחר כך מברך על הנר, ואחר כך מבדיל, וחותם בהבדלה "המבדיל בין קודש לקדש", ואחר כך מברך "שהחיינו". (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט הכ"ב).

יום טוב שחל להיות באמצע שבת במוצאי יום טוב, בין במוצאי יום טוב לחול בין במוצאי יום טוב לחולו של מועד, מבדיל בתפלה כמו במוצאי שבת. (שו"ע או"ח תצא, א).

מסורת הש"ס

ה. כתובות לו,א. נדה נב,א. ירושלמי יבמות פ"א ה"ב.

ו. שבת קידב, (חלק).
תוספתא סוכה פ"ד יג. שם חולין פ"א כו. וראה עוד (בענין התקיעות) שבת להב, סוכה נגב—נד,א. תוספתא סוכה פ"ד יא—יב.

ז. ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב. וראה פסחים קג,א. קד,א. ילק"ש תורה תקל.

גרסות

עד שירבה השחור על הלבן בכתי"מ: **עד שיתרבה השחור** וראה בתו"כ.

יום טוב שחל להיות בערב שבת בכתי"מ ועוד וכן בכתי"י ובדפו"י של המשנה: **כיצד יום טוב שחל להיות [ב]ערב שבת.**

במוצאי שבת בחלק מכתה"י וכן בכתי"י ובדפו"י של המשנה: **לאחר השבת.**

כיצד מבדילין בכתי"מ:

וכיצד מבדילין.

המבדיל בין קודש בכתי"י וכן בכתי"י ובדפו"י של המשנה: **בין קודש** **המבדיל בין קודש חמור לקודש** **הקל** יש בכתי"י ובדפו"י של המשנה: **בין קודש חמור לקודש הקל** **ויש** בכתי"י: **בין קודש חמור לקודש קל.**

היכי תוקע בכתי"מ ועוד ובדפו"י: **היכי תקע** וכן ברש"י.

מתוך תקיעה... **מתוך תקיעה** יש בכתי"י:

מתוך התקיעה... **מתוך התקיעה.**

ובין אור... **ובין ישראל** בכתי"מ ועוד: **בין אור...**

בין ישראל ויש בכתי"י גם:

בין יום **ישראל לגוים** כן הוא בדפו"י ובחלק מכתה"י ובמקורות, והוגה על ידי הצנזור ל: **בין ישראל לעמים.**

מאי טעמא סדר הבדלות בכתי"מ: **סדר הבדלות.**

החיים

תקיעה

יוסף בן מתתיהו מתאר מגדל בחומת הר הבית שעליו היו עומדים ותוקעים כדי להבטיל את העם ממלאכה בערב השבת. ואכן בחפירות באזור הקרן מערבית דרומית של הר הבית, במקום הצופה לאזור המסחרי של ירושלים, ולשדות שלמורדותיה, התגלה שבר גדול של אבן, שעליו כתוב "לבית התקיעה".